

אגדת היום

עיונים ומחשבות סביב אגדות הגמרא בדף היומי

כריתות ה-ו | סימני ראש השנה

עושים סימנים לעצמנו

במסגרת סוגיה העוסקת ב"סימנים" הרומזים על מה שיתרחש בעתיד, מביאה הגמרא גם סימנים לראש השנה. מצויים שם כמה מהמאכלים המוכרים משולחן ראש השנה – כרתי, סלק ותמר, שברבות הימים הצטרפו אליהם מאכלים נוספים כגון רימון ותפוח בדבש. לצד ההמלצה לאכול (ולפי מקור מקביל בגמרא – לראות) מאכלים אלה, מביאה הגמרא גם מנהג מוכר פחות: לבדוק על ידי נר אם האדם יחיה השנה או לא. מה משמעות הסימנים האלה? אם אנחנו אוכלים תפוח בדבש לשנה טובה, אנחנו אמורים גם לתלות נר בבית, ובמקרה שהוא כבה לחשוש ממזל רע?

אף שכל אחד משני סוגי הסימנים האלה עומד כשלעצמו, לכאורה, מופיעה ביניהם הסתייגות חשובה של הגמרא: "ולאו מילתא היא". הגמרא מורה להימנע מהעצה של רב אמי, לבדוק מה יהיה גורלנו בשנה הקרובה. היא חוששת שמא דעתו של האדם תחלש בעקבות תוצאת הבדיקה, ואזי חלישות הדעת עצמה תביא גורל רע. כלומר, הסימן עצמו אינו אומר הרבה, אבל תגובה שלילית של האדם לסימן עלולה לסכן אותו הרבה יותר.

ההדרכה לאכול מאכלים לסימן טוב בראש השנה באה אחרי הסתייגות זו של הגמרא. מסתבר כי הגמרא לא הייתה מביאה סימן דומה לסימנים הקודמים, אחרי שהם נדחו. נראה שסוג הסימנים השני שונה באופיו, ומותאם להסתייגות של הגמרא. במקום בדיקה מהו הגורל שלנו – אנו עושים מעשה אקטיבי שיקבע את הגורל שלנו. ממילא, אין חשש שדעתנו תחלש, אלא אדרבה: כיוון שדעת האדם משפיעה על גורלו, רצוי שהאדם יפעל מתוך תודעה מלאה ויטיב את גורלו.

באדם טמונה תכונה טבעית לרצות לדעת מה יקרה. תכונה זו מקבלת משמעות יתרה בראש השנה, כיוון שביום זה הקדוש ברוך הוא צופה ומביט מה יקרה השנה, כך שבמחשבה קדימה יש מעט מן ההידמות להנהגת ה'; אולם הרצון לדעת מה יקרה אינו אמור להוביל את האדם לנחש את העתיד, או לנסות לדעת מראש מה יהיה עתידו לפי סימנים כלשהם. להפך, הרצון הזה אמור להניע את האדם לפעולה (על פי מו"ר הרב בלומנצויג, מובא בספר "זכויותינו כרימון"). מתוך רצון זה עליו לעשות בראש השנה מעשים שמזוהים עם טוב, כדי לפתוח את השנה בתקווה ובאמונה לטוב. דעתו החזקה והמאמינה תיטיב את גורלו, תשפר את מעמדו הרוחני ותסייע לו – באמצעות מעשיו – לקבל שנה טובה.

אמר רב אמי: האי מאן דבעי לידע אי משכא שתא אי לא, מייתי שרגא בהלין עשרה יומין דבין ריש שתא ליומא דכיפורי וניתלי בביתא דלא נשיב זיקא, אי משיך נהוריה נידע דמסיק שתיה. ומאן דבעי נעביד עיסקי ובעי דנידע אי מצלח עיסקי אי לא, נירבי תרנגולא, אי שמין ושפר נידע דמצלח. האי מאן דבעי ניפוק באורחא ובעי דנידע אי הדר לביתיה, נייעול ניקום בביתא דבהתא, אם חזי כבואה לכבואה דכבואה נידע דאתי לביתיה. ולא מילתא היא, דילמא חלשא דעתיה ומתרע מזליה.

אמר אביי: השתא דאמרת סימנא מילתא היא, יהא רגיל איניש למיכל ריש שתא קרא ורוביא, כרתי, סילקא ותמרי.

הדרן עלך מסכת כריתות!